

הַלְבוֹת מְלוּה וְלוּוה פֶּרֶק ד

א. נֶשֶׁךְ וְתִרְבִּית אֶחָד הוּא שְׁנָאֲמַר "אֶת-כֶּסֶף לֹא-תִתֵּן לוֹ, בְּנֶשֶׁךְ; וּבִמְרִבִּית, לֹא-תִתֵּן אֶכְלָךְ" (ויקרא כה, לז), וְלִהְלֵךְ הוּא אוֹמַר "נֶשֶׁךְ כֶּסֶף נֶשֶׁךְ אֶכֶל: נֶשֶׁךְ, כָּל-דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ" (דברים כג, כ). וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ נֶשֶׁךְ מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּנוֹשֶׁךְ, שֶׁמַּצְעֵר חֲבֵרוֹ וְאוֹכֵל בִּשְׂרוֹ. וְלָמָּה חִלְקֵן הַפְּתוּב, לַעֲבֹר עָלָיו בְּשָׁנֵי לְאוּיִן.

ב. פֶּדֶרֶךְ שְׁאֲסוּר לְנוֹתֵן לְהִלוּוֹת בְּרִבִּית, כֵּךְ אֲסוּר לְלוֹקַח לְלוּוֹת בְּרִבִּית: שְׁנָאֲמַר "לֹא-תִשִּׁיךְ לְאַחִיךָ" (דברים כג, כ) מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדּוֹ שֶׁזֶּה אֲזַהֲרָה לְלוּוֹה, כְּלוּמַר לֹא תִנְשָׁךְ לְאַחִיךָ.

ג. וְכֵן אֲסוּר לְהִתְעַסֵּק בֵּין לוּוֹה וּמְלוּה בְּרִבִּית. וְכֹל מִי שֶׁהָיָה עָרֵב, אוֹ סוֹפֵר, אוֹ עַד בִּינְיָהֵן הָרִי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה: שְׁנָאֲמַר "לֹא-תִשְׁיָמוּן עָלָיו, נֶשֶׁךְ" (שמות כב, כד), זֶה אֲזַהֲרָה אֶף לְעֵדִים לַעֲרֵב וּלְסוֹפֵר.

ד. הֵא לְמַדָּת, שֶׁהַמְלוּה בְּרִבִּית עוֹבֵר עַל שְׁשֶׁה לְאוּיִן "לֹא-תִהְיֶה לוֹ, כְּנִשָּׁה" (שמות כב, כד), "אֶת-כֶּסֶף לֹא-תִתֵּן לוֹ, בְּנֶשֶׁךְ" (ויקרא כה, לז), "וּבִמְרִבִּית, לֹא-תִתֵּן אֶכְלָךְ" (שם), "אֶל-תִּקַּח מֵאֲתוֹ נֶשֶׁךְ וְתִרְבִּית" (ויקרא כה, לו), "לֹא-תִשְׁיָמוּן עָלָיו, נֶשֶׁךְ" (שמות כב, כד), "וּלְפָנַי עוֹר, לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל" (ויקרא יט, יד). וְהַלּוּוֹה עוֹבֵר בְּשָׁנִים "לֹא-תִשִּׁיךְ לְאַחִיךָ" (דברים כג, כ), "וּלְפָנַי עוֹר, לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל".

ה. עָרֵב, וְעֵדִים, וְכִיּוֹצֵא בָהֶן אֵין עוֹבְרִין אֵלָּא מִשּׁוּם "לֹא-תִשְׁיָמוּן עָלָיו, נֶשֶׁךְ" (שמות כב, כד). וְכֹל מִי שֶׁהָיָה סָרְסוּר בֵּין שְׁנֵיהֶם, אוֹ שְׁסִיעַ אֶחָד מֵהֶן, אוֹ הוֹרָהוּ עוֹבֵר מִשּׁוּם "וּלְפָנַי עוֹר, לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל" (ויקרא יט, יד).

ו. אֶף עַל פִּי שֶׁהַמְלוּה וְהַלּוּוֹה עוֹבְרִין עַל כָּל אֱלוֹ הַלְּאוּיִן, אֵינָן לוֹקִין, מִפְּנֵי שֶׁנִּתֵּן לְהַשְׁבִּיחַ: שֶׁכָּל הַמְלוּה בְּרִבִּית אִם הִיָּתָה רִבִּית קְצוּצָה, שְׁהִיא אֲסוּרָה מִן הַתּוֹרָה הָרִי זֶה יוֹצֵאָה בְּדִינָהּ, וּמוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִן הַמְלוּה, וּמַחְזִירִין לְלוּוֹה; וְאִם מֵת הַמְלוּה, אֵין מוֹצִיאִין מִיַּד הַבָּנִים.

ז. הִנִּיחַ לָהֶם אֲבִיהֶם מַעוֹת שְׁלִרְבִּית אֶף עַל פִּי שֶׁהֵן יוֹדְעִין שֶׁהֵן שְׁלִרְבִּית, אֵינָן חַיִּבִּים לְהַחְזִיר. הִנִּיחַ לָהֶם פָּרָה וּטְלִית שְׁלִרְבִּית, וְכֹל דָּבָר הַמְּסִים חַיִּבִּים לְהַחְזִיר, מִפְּנֵי כְבוֹד אֲבִיהֶן. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּשַׁעֲשֻׁה תְּשׁוּבָה וְלֹא הִסְפִּיק לְהַחְזִיר עַד שְׁמַת. אֲבָל אִם לֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה, אֵין חוֹשְׁשִׁין לְכְבוֹדוֹ; וְאִפְּלוּ דְּבַר הַמְּסִים, אֵין מַחְזִירִין.

ח. הַגְּזֻלָּנִין וּמִלּוֹי בְּרִבִּית שֶׁהַחְזִירוּ אֵין מְקַבְּלִין מֵהֶן, כְּדִי לִפְתַּח לָהֶן דֶּרֶךְ לְתְּשׁוּבָה; וְכֹל הַמְּקַבֵּל מֵהֶן, אֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הַמָּנוּ. וְאִם הִיָּתָה הַגְּזֻלָּה קִיָּמָת, וְהַרְבִּית דְּבַר מְסִים, וְהָרִי הוּא בְּעַצְמוֹ מְקַבְּלִין מֵהֶן.

ט. שְׁטֵר שֶׁפְּתוּב בּוֹ רִבִּית, בֵּין קְצוּצָה בֵּין שְׁלֹדְבִרְיָהֶם גּוֹבָה אֶת הַקֶּרֶן, וְאֵינּוּ גּוֹבָה אֶת הָרִבִּית. קֶדֶם וְגָבָה הַכֹּל, מוֹצִיאִין מִמָּנוּ הָרִבִּית הַקְּצוּצָה; אֲבָל אֲבָק רִבִּית, שֶׁהוּא מְדַבְּרִיָּהֶם אֵינּוּ גּוֹבָה מִן הַלוּוֹה לְמְלוּה, וְאֵין מַחְזִירִין אוֹתוֹ מִן הַמְלוּה לְלוּוֹה.

י. כָּל הַכּוֹתֵב שְׁטֵר רִבִּית, הָרִי זֶה כְּכוֹתֵב וּמַעִיד עָלָיו עֲדִים שֶׁכָּפַר בּוֹ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. וְכֵן כָּל הַלוּוֹה וּמְלוּה בְּרִבִּית בֵּינָן לְבֵין עַצְמָן שְׁנִיָּהֵן כְּכּוֹפְרִים בּוֹ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וְכָפְרוּ בִּיצִיאַת מִצְרַיִם

שְׁנֵאמַר "את-כִּסְפְּךָ לא-תִתֵּן לוֹ, בְּנִשְׁךָ . . . אֲנִי, ה' אֱלֹהֶיכֶם, אֲשֶׁר-הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם" (ויקרא כה, לז-לח).

יא. אֲסוּר לְאָדָם לְהִלוּת בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ בְּרִבִּית אֶף עַל פִּי שְׁאִינוֹ מִקְפִּיד, וּמִתְנָה הוּא שְׁנוֹתָן לָהֶן הָרִי זֶה אֲסוּר, שְׁמָא יִרְגִּילִם בְּדָבָר זֶה.

יב. תִּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁהָלוּ זֶה אֶת זֶה, וְנָתַן לוֹ יֵתֵר עַל מָה שֶׁלָּוָה מִמֶּנּוּ הָרִי זֶה מִתֵּר, שֶׁהִדְבָּר יָדוּעַ שְׁלֹא נָתַן לוֹ אֲלֹא מִתְנָה: שֶׁהָרִי הֵן יוֹדְעִין חֹמֶר אֲסוּר הַרְבִּית.

יג. הַמְלִיָּה אֶת חֲבֵרוֹ, וּמִצָּא הַלּוּוֹה יֵתֵר, אוֹ שֶׁהִחְזִיר לוֹ חוּבוֹ, וּמִצָּא יֵתֵר אִם בְּכַדִּי שֶׁהִדְעַת נוּטָה חַיִּב לְהַחְזִיר; וְאִם לֹא מִתְנָה הוּא שְׁנָתֵן לוֹ, אוֹ גִּזְלָה הִיתָה לוֹ בִּידּוֹ וְהִבְלִיעַ לוֹ בְּחֻשְׁבוֹן, אוֹ אַחֵר צִוָּה לוֹ לְהִבְלִיעַ לוֹ.

יד. בְּכַמָּה הִדְעַת נוּטָה בְּאַחַת וּבִשְׁתֵּים אוֹ בְּחֻמָּשָׁה אוֹ בַּעֲשָׂרָה, שְׁמָא חֻמָּשָׁה חֻמָּשָׁה מִנָּה אוֹ עֲשָׂרָה עֲשָׂרָה. וְכֵן אִם מִצָּא יֵתֵר מִנֵּין הַחֲמִישִׁית אוֹ מִנֵּין הָעֲשָׂרוֹת חַיִּב לְהַחְזִיר לוֹ, שְׁמָא הָאֲחֵדִים שֶׁהָיָה מוֹנֶה בָּהֶן הַחֲמִישִׁית אוֹ הָעֲשָׂרוֹת נִתְעַרְבוּ עִם הָעֲשָׂרוֹת.

טו. הַמְלִיָּה אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמַּטְבֵּעַ, וְכֵן הַפּוֹתֵב לְאִשְׁתּוֹ בְּכַתְּבָתָהּ מַטְבֵּעַ יָדוּעַ, וּפְרַשׁ מִשְׁקָלוֹ, וְהוֹסִיפוּ עַל מִשְׁקָלוֹ אִם הוֹזְלוּ הַפְּרוֹת מִחֻמַּת הַתּוֹסֶפֶת מִנִּכְּהָ לוֹ שַׁעוֹר הַתּוֹסֶפֶת, וְאִפְלוּ הוֹסִיפוּ עָלָיו כָּל שֶׁהוּא; וְאִם לֹא הוֹזְלוּ מִחֻמַּת הַתּוֹסֶפֶת אִינוֹ מִנִּכְּהָ לוֹ, אֲלֹא נוֹתֵן לוֹ מִמַּטְבֵּעַ הַיּוֹצֵא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה.

טז. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּשֶׁהוֹסִיפוּ עָלָיו עַד חֲמִישִׁיתוֹ, כְּגוֹן שֶׁהָיָה מִשְׁקָלוֹ אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרוֹהוּ חֻמָּשָׁה. אֲבָל אִם הוֹסִיפוּ עָלָיו יֵתֵר עַל חֲמִישִׁיתוֹ מִנִּכְּהָ לוֹ כָּל הַתּוֹסֶפֶת, אֶף עַל פִּי שְׁלֹא הוֹזְלוּ הַפְּרוֹת. וְהוּא הַדִּין לַמְלִיָּה עַל הַמַּטְבֵּעַ, וּפְתָחוֹ מִמֶּנּוּ.

יז. הַמְלִיָּה אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמַּטְבֵּעַ, וְנִפְסַל אִם יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ בְּמִדְיָנָה אַחֶרֶת, וַיֵּשׁ לוֹ דֶּרֶךְ לְאוֹתָהּ מִדְיָנָה נּוֹתֵן לוֹ מִמַּטְבֵּעַ שֶׁהָלוּהוּ, וְאוֹמֵר לוֹ לֵךְ וְהוֹצִיאוֹ בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי; וְאִם אֵין לוֹ דֶּרֶךְ לָשֵׁם, נּוֹתֵן לוֹ מִמַּטְבֵּעַ הַיּוֹצֵא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה. וְכֵן בְּכַתְּבָהּ.

יח. הוֹרִי מְקַצֵּת הַגְּאוּנִים, שֶׁהָלוּהָ שְׁמַחַל לַמְלִיָּה בְּרִבִּית שֶׁלְקַח מִמֶּנּוּ, אוֹ שֶׁעֲתִיד לְקַח אֶף עַל פִּי שֶׁקֵּנוּ מִידּוֹ שְׁמַחַל אוֹ נָתַן מִתְנָה, אִינוֹ מוֹעִיל כָּלוּם: שֶׁכָּל רִבִּית שֶׁבַּעוֹלָם מְחִילָה הִיא; אֲבָל הַתּוֹרָה לֹא מְחַלָּה, וְאִסְרָהּ מְחִילָה זֶה. וּלְפִיכָךְ אֵין הַמְּחִילָה מוֹעֵלֶת בְּרִבִּית, אִפְלוּ בְּרִבִּית שֶׁלְדַבְּרִיהֶם.

יט. יִרְאֶה לִי, שְׂאִין הוֹרָאָה זֶה נִכּוֹנָה; אֲלֹא מֵאַחֵר שְׂאוּמְרִים לַמְלִיָּה, הִחְזִיר לוֹ, וַיָּדַע הַלּוּוֹה שֶׁדָּבָר אֲסוּר עָשָׂה, וַיֵּשֶׁשׁ לוֹ לִטֹּל מִמֶּנּוּ אִם רָצָה לְמַחֵל, מוֹחֵל כְּדֶרֶךְ שְׁמוּחַל הַגִּזְלָה. וּבִפְרוּשׁ אָמְרוּ חֲכָמִים שֶׁהַגִּזְלָנִין וּמַלְוֵי בְּרִבִּית שֶׁהִחְזִירוּ אֵין מְקַבְּלִין מֵהֶן, מִכָּלֵל שֶׁהַמְּחִילָה לָהֶם מוֹעֵלֶת.

כ. נִכְסֵי יְתוּמִים מִתֵּר לָתֵן אוֹתָם לְאָדָם נֶאֱמָן שֵׁישׁ לוֹ נִכְסִים טוֹבִים רַבִּים, קָרוֹב לְשֹׁכֵר וְרַחוּק לְהַפְסֵד. פִּיצָד: אוֹמְרִים לוֹ תִּהְיֶה נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בָּהֶן אִם הָיָה שָׁם רוּחַ, תֵּן לָהֶם חֶלְקָן מִן הָרוּחַ, וְאִם יֵשׁ שָׁם הַפְסֵד, אֶתָּה תַּפְסִיד לְבִדָּךְ. שְׁזֵה אֲבָק רִבִּית הוּא; וְכָל אֲבָק רִבִּית אֵינָה אֲסוּרָה אֲלֹא מִדַּבְּרִיהֶם, וּבְנִכְסֵי יְתוּמִים לֹא גִזְרוּ.